

lingsviser» eller bildefremvisninger på markedene (2). Vår tids TV-krim er altså ikke noe nytt.

Gynekologen Torgrim Sørnes har laget en bok om dette dystre temaet. Hele 44 mordere i det 19. århundre, fem kvinner og 39 menn som ble henrettet for sine gjerninger i årene 1815–76, forteller han om i en overmåte velskrevet bok. Bortsett fra to kvinner som ikke nevnes: Maria Henriksdatter som ble henrettet i 1821 og Karen Olsdatter Jerstad som led samme skjebne i 1835, begge for barnedrap, får vi dem alle presentert mellom to permer, frem til den siste offentlige henrettelsen i 1876. Forfatteren har studert rettsdokumenter og avisartikler, og har på den måten kunnet gi leseren et dypere innblikk i de sosiale forholdene på den tiden, forhold som ikke sjelden var medvirkende til at forbrytelsen skjedde. Da som nå var alkohol ofte med i bildet, men også en sosial nød som vi i dag er forskånet for. Morderne tilhørte som oftest samfunnets lavere lag, og man kan i dag forundres over den naiviteten som lå til grunn for deres handlinger. Samtidig imponeres man over det nivået etterforskningen lå på den gang. *Medicina forensis*, dvs. rettsmedisin, ble innført samtidig med opprettelsen av vårt første universitet i 1811, og dette faget – sammen med anatomen – er vår eldste medisinske disiplin. Obduksjonene var grundige og nøyaktige, man klarte f.eks. å skille mellom hengning som selvmord og kvelning, og allerede i 1820-årene brukte man kjemiske analyser for å påvise forgiftning med arsenikk.

I et omfattende kapittel får vi et innblikk i de forbrytelsene som førte til at samene Aslak Hætta og Mons Somby begge ble henrettet i 1854. Sørnes har fulgt rettsforhandlingene til punkt og prikke, og det er sannelig en annen historie enn den som filmen «Kautokeinoopprøret» gir inntrykk av.

Det ellers lite å sette fingeren på. Fortellingen er hele tiden levende, i all sin gru. Skulle man være pirkete, måtte det være å nevne at bøddelen i eldre tider så på sitt yrke som et relativt respektabelt håndverk, og at han neppe ønsket å bli slått i hartkorn med «rakkeren», som nærmest fungerte som en slags renovasjonsarbeider, lavest nede på den sosiale rangstigen. Heller ikke er det helt korrekt at postmorderen Brede Nords hode, som ble satt på stake etter henrettelsen i 1817, «sto der i mange år». I en tid da anatomiundervisningen var avhengig av lik fra henrettede personer, kunne man neppe tillate seg noe slikt, og Nord ble kort etter sin død brakt inn på Anatomikammeret, som den gang befant seg i den såkalte Brennerigården i Rådhusgaten 19 (3). Men det er en annen historie.

På tross av det dystre temaet er boken en meget interessant reise i vår nære kulturhistorie, med illustrasjoner hentet fra Kri-

minalmuseet i Oslo. Den anbefales for kolleger som ikke har svake nerver.

Per Holck

Anatomisk avdeling
Institutt for medisinske basalfag
Universitetet i Oslo

Litteratur

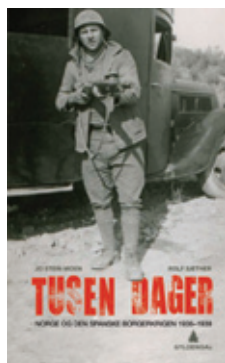
1. Statistisk sentralbyrå. www.ssb.no (9.11.2009).
2. Muus R. Gamle Kristiania-minder. Kristiania: J.Aass' forlag, 1923.
3. Holck P. Den fysiske antropologi i Norge: fra Anatomisk institutts historie 1815–1990. Antropologiske skrifter nr. 3. Oslo: Anatomisk institutt, Universitetet i Oslo, 1990.

Nordmenn i den spanske borgerkrigen

Moen JS, Sæther R

Tusen dager

Norge og den spanske borgerkrigen
1936–1939. 371 s, ill. Oslo: Gyldendal, 2009.
Pris NOK 399
ISBN 978-82-05-39351-6

Denne boken er den første samlede fremstilling av vårt lands rolle i den spanske borgerkrigen. Konflikten skapte atskillig røre i Norge, ikke bare i sentrale politiske kretser. For eksempel hadde både høyreavisen og venstreavisen i min barndoms

by nesten hver uke avisoppslag om denne krigen. I en sjøfartsby med skip i krigssonen var nok dette naturlig. I det politiske Norge var meningsforskjellene bastante, fra Franco-tilhengere til kommunister. Den norske mindretallsregjeringen fra Arbeiderpartiet valgte ikke-intervensjonslinjen som så mange andre land i Europa, selv om sympatien lå på den folkevalgte regjeringsside. Alternativet for regjeringen hadde vært å gå av.

Derimot har jeg ikke funnet en eneste omtale av denne krigen i vårt eget tidsskrift for årene 1936–39, bortsett fra en stillingsannonse tidlig på våren 1937. «Kirurg til Spania søkes for et norsk-svensk sykehus. Ansettelse i 8 måneder. Tiltredelse snarest. Lønn efter nærmere avtale + reise og forsikring.» Går det an å gjøre det mer nøytralt? Riktignok var annonsen rykket inn av Den norske hjelpekomité for Spania, og enhver orientert leser visste nok at det dreide seg om hjelpeinnsats i den spanske regjeringens kamp mot Francos opprørsstyrker.

Det fantes idealistiske norske leger også den gang. Forfatterne har hatt tilgang til privatarkiver og bilder fra de to første norske

legene som dro til Spania, Georg Finsen (1907–86) og Johannes Hagtvat (1904–89). Begge gis stor plass i boken. Sistnevnte var rekruttert av sjefen på Legevakten i Oslo, overlege Gunnar Johnson (1895–1957), som selv dro til Spania senere. Kirurgen Einar Pettersen (1898–1952) hadde også lang tjeneste ved det norsk-svenske sykehuset, helt til kontrakten gikk ut i oktober 1937.

Denne meget interessante oversikten over nordmenns involvering i den spanske borgerkrigen, først og fremst de vel 200 som kjempet, er et viktig bidrag til historien om vårt engasjement i utenlandske konflikter. Forfatterne ulike ståsteder skaper spenning, selv om sympatien er klart anti-Franco. Boken gir også god bakgrunn for å forstå ulysten i det spanske folket mot å gjenoppvekke motsetningene fra borgerkrigen. Den eneste feilen jeg har funnet er at Johnson kalles Johnsen.

Carl Birger van der Hagen
Oslo

Utfordrer grenser

Fløgstad K.

Grense Jakobselv

436 s. Oslo: Gyldendal, 2009. Pris NOK 399
ISBN 978-82-05-39398-1

Kjartan Fløgstads roman med tema fra Den annen verdenskrig er et nøste av fortellinger. Det som binder dem og de beskrevne aktørene sammen, er krigen. Helt fra oppbyggingen av boken og frem til den symboltunge avslutningen

benytter forfatteren seg av i og for seg velkjente, men velfungerende grep. På hans literære lerret blir de enkelte penselstrøk etter hvert til et stramt komponert maleri. Men når man er kommet nederst på siste side, side 436, blir man uvilkårlig videre på de blanke sidene som følger og som kanskje er der med hensikt og ikke bare skyldes bokbinderen. Er det ikke mer? Det er ikke mer. Ettetanken melder seg isteden. Først med boken på litt avstand ser man fullt ut de store linjene som Fløgstad har trukket opp.

Det bildet av Den annen verdenskrig som boken gir, skiller seg ut fra andre bilder. Det beskriver krigen som en prosess som begynte lenge før de første skudd falt, i mellomkrigstidens Tyskland. Og vi følger prosessen til vår tid, til 2008, kanskje går den videre, bare fyll ut på de blanke sidene!